

Stril'čuk, Lûdmila Vasilivna

Прикордонне співробітництво Люблінського воєводства і Волинської області у 50-80 роках ХХ століття : (в світлі архівних документів)

Res Historica 26, 113-126

2008

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ЛЮДМИЛА ВАСИЛІВНА СТРІЛЬЧУК

ПРИКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ЛЮБЛІНСЬКОГО
ВОЄВОДСТВА І ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 50–80 РОКАХ ХХ
СТОЛІТТЯ (В СВІТАЛІ АРХІВНИХ ДОКУМЕНТІВ)

Прикордоння завжди було особливим регіоном з огляду на численні можливості та особливості розвитку, найбільш характерними з яких, безсумнівно, є можливість брати участь у міжнародному співробітництві, на децентралізованій основі, спрощуючи цим самим процес реалізації міжнародних зв'язків та широко застосовуючи найсучасніші форми та методи міжнародних прикордонних контактів і співпраці у вигляді у вигляді євро регіонів, зон шпільної економічної і культурної інфраструктури, тощо. Волинська область є активним учасником перелічених процесів, приймаючи активну участь у прикордонному співробітництві з Республікою Польща та Білоруссю у межах євро регіону „Буг”, співпрацюючи з країнами членами НАТО через програму ПЗМ.

Як свідчить історичний досвід, підвалини такого спілкування були закладені у середині 50-х років ХХ століття, бо саме тоді Волинь почала виявляти активну участь у міжнародних стосунках, як відносно самостійний суб'єкт. Дане дослідження є спробою процес становлення і розвитку прикордонного співробітництва Волинської області 50–80-х років ХХ століття, що дасть можливість, з одного боку, дослідити один з маловивчених періодів новітньої історії регіону, з іншого — на основі вже набутого позитивного досвіду, більш предметно вирішувати ряд проблем пов'язаних з реалізацією сучасних програм прикордонної співпраці, в тому числі і в рамках євро регіону „Буг”, уникати помилок допущених у попередні роки.

1956 рік став рубіжною датою виходу на арену міжнародного спілкування і співпраці Волинської області. У травні цього року було встановлено перші контакти між Волинським обласним комітетом партії та Люблінським воєводським комітетом Польської Об'єднаної робітничої партії (ПОРП). До того ж чацу відноситься і підписання першого договору про економічне і культурне співробітництво між областю і воєводством. Власне від тоді, упродовж тридцяти років два прикордонні регіони були незмінними партнерами в рамках економічної, культурної та освітньої співпраці. Про це свідчать численні приклади, віднайдені абтором статті в архівних установах міста Любліна і вперше введені у науковий обіг.

Дане дослідження є першою спробою висвітлити процеси прикордонного співробітництва Волинської області і Люблінського воєводства у 50–80-х роках ХХ століття на основі архівних документів. До цього часу не існувало жодної публікації присвяченої безпосередньо згаданій проблемі, а співпраця між Волинню і Люблінщиною фрагментарно фігурувала у загальних роботах присвячених прикордонному співробітництву СРСР і його сусідів.

Головними цілями дослідження є відслідкування на основі архівних документів головних напрямків і цілей прикордонної співпраці, обсягів та методів її здійснення у 50–80-х роках ХХ століття.

Слід зауважити, про прикордонні контакти у досліджуваній період, як загалом і всі міжнародні стосунки, були прерогативою партійно-державних структур і тому, принаймні на першому етапі, саме останні відігравали вирішальну роль у їх здійсненні. Очевидно, цим і пояснюється той факт, що у перші роки після встановлення контактів між прикордонними регіонами основний акцент було зроблено на обмін досвідом роботи між партійними та державними працівниками і т.ін.¹

Крім правлячих партій та міністерств закордонних справ (МЗС) обох країн, у плануванні і здійсненні культурного та наукового обміну активну участь брали масові громадські організації — Товариство польсько-радянської дружби (ТПРД), що існувало з 1944 року², та Товариство радянсько-польської дружби (ТРПД) засноване у 1957 році. Ними щорічно розроблялися, підписувалися і втілювалися в життя плани їхньої спільності. Значний внесок до співробітництва українського і польського народів зробило Українське відділення Товариства радянсько-польської дружби (УВТРПД), становлення якого припало на кінець 1958–початок 1959 років³.

У Польщі встановлення контактів з Волинню дало поштовх для проведення цілого ряду заходів на теренах Люблінського воєводства щодо популяризації української культури і прикордонних контактів. Здійснення цих заходів взяв на себе з 1956 році Видділ Культури при Воєводській Народній Раді в Любліні⁴. Роботу було розпочато з того, що зібрали інформацію про кількість українців на території воєводства. Для них було організовано збори, пізніше — український те-

¹ Archiwum Państwowe w Lublinie [dalej: APL], Wojewódzka Rada Narodowa w Lublinie — Wydział Kultury [dalej: WRN–WK], sygn. 51. s. 12.

² APL, Zespół 977, Prowizoryczny statut TPPR, Protokoły zebrań Zarządu Wojewódzkiego Oddziału TPPR 1945 r., sygn. 1/1.

³ Державний архів Волинської області (ДАВО), ф.з. — 1965, оп. I, сир. 3, арк. 3.

⁴ APL, WRN–WK, sygn. 51, s. 1–5.

атр та хор, відкрито бібліотеку і розпочато збір літератури українською мовою, частину з неї було передано працівниками освітніх закладів Волині⁵. Вже у другому кварталі 1956 року почали діяти курси по вивченню української мови для дітей та молоді у п'ятих містах Люблінського воєводства. А в третьому кварталі цього ж року було організовано концерти українських колективів, а також проведено з'їзд українців у Холмському, Грубешовському та Томашовському повітах⁶.

В рамках прикордонного обміну було проведено місячник поглиблення польсько-радянської дружби (вересень 1956 р.), завдяки цьому прикордонні контакти вийшли за межі лише суто партійно-державного співробітництва. Так, 7 вересня 1956 року відбулося підписання угод про нагородження контактів між мистецькими колективами Волині і Люблінщини⁷, котрі з часом все більше розширювалися. І нарешті в четвертому кварталі, того ж таки 1956 року, було створено комітет поглиблення польсько-українських зв'язків і дружби⁸.

Та все ж, перші кроки здійснені у прикордонному співробітництві були важкими з огляду на те, що практично всі моменти співпраці доводилося узгоджувати з партійно-державними-структурами. Наприклад, у листі направленому з Любліна до Києва (ЦК Компартії України) від 4 вересня 1957 року містилося прохання про розширення культурного обміну з Волинською областю, а також про організацію зустрічі української і польської сторін для узгодження питань про прикордонний культурний обмін між областю і воєводством на 1958 рік⁹. При цьому навіть при узгодженні взаємних візитів сторони змушені були отримувати спеціальні дозволи на перетин кордону, вказуючи з якого приводу, та згідно якого документу прибуває делегація з поіменним переліком її складу¹⁰.

Делегації, які вирушали з Волині на Люблінщину або навпаки, комплектувалися, як правило, з різних соціальних прошарків, і за звичай, були приурочені знаменним датам. Так, наприклад, у листі, направленому з Любліна у Луцьк 23 грудня 1957 року, містилася

⁵ *Ibid.*, s. 10–15.

⁶ *Ibid.*, s. 15–17.

⁷ *Ibid.*, s. 20–24.

⁸ *Ibid.*, s. 27–31.

⁹ APL, Komitet Wojewódzki Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej-Wydział Propagandy [dalej: KW PZPR-WP], sygn. 51/VIII/19/t-4, s. 18.

¹⁰ *Ibid.*, s. 26.

пропозиція „...відібрати групу волинських робітників і колгоспників, інтелігенції, освітян для візиту у Люблін...”¹¹.

Починаючи з 1958 року всі контакти між Волинською областю і Люблінським воєводством здійснювалися за заздалегідь складеними і узгодженими з партійними органами планами. Це спрощувало процедуру обміну делегаціями, але разом з тим, вносило до нього жорстку регламентацію, порушувати яку суворо заборонялося.

Для прикладу наведемо план прикордонного обміну між Люблінським воєводством і Волинською областю на 1958 рік. Як правило першими стояли у списку делегації партійних працівників і членів товариств міжнародної дружби, які їхали переймати досвід партійної чи громадсько-культурної роботи відповідно. Далі план містив наступні пункти:

Приїзд до Любліна волинян

№	Делегація	к-сть осіб	Термін
11	Група волинських агропрацівників	10	8–15.06
12	Хор з Луцька	60	21–27.07
13	Делегати партійних; громадських організацій для участі в народному святі (дня визволення 22 липня)	10	20–25.07
14	Група волинських піонерів	32	4–25.07
15	Група робітників з Луцька	3	7–14.09
16	Група науковців	5	6–10.10

Поїздки люблінчан на Волинь

№	Делегація	к-сть осіб	Термін
7	Ансамбль пісні і танцю Українського	50	4–9.05
8	Група науковців і працівників освіти	5	6–11.10
19	Делегація партійних працівників на святкування річниці Жовтневої революції	12	5–8.11
23	Делегація селян для відвідання сільськогосподарської виставки	10	2–9.12

APL, KW PZPR-WP, sygn. 51/VIII/19/t-4, s. 169–171.

Як бачимо, склад делегацій в рамках прикордонного обміну був надзвичайно різноманітний: науковці й освітяни, діячі культури і мистецтва, партійні працівники, робітники, селяни. Прослідковується певна тенденція і в тому, що обидві сторони приймали в себе аналогічні за професійним та кількісним складом делегації. З часом, характер де-

¹¹ *Ibid.*, s. 51.

легацій ще більше урізноманітнювався, вони ставали чисельнішими по кількості й за складом.

Про те, як організовували сторони перебування запрошених делегацій свідчать наступні документи: „Звіт — інформація про перебування і влаштування побуту делегацій в Луцьку”¹²; „Програма перебування делегації з Волині у Люблін”¹³. В першому документі читаємо: „... Делегація відвідала Волинь і присвячена ця поїздка Першотравневим святам. Організовано численні зустрічі з молоддю, піонерами, працівниками сільського господарства, представниками владних структур та робітниками. . . організовано ряд екскурсій: у шахтарське місто Нововолинськ, де відвідали шахту № 6; по дорозі з Нововолинська до Луцька побували в десяти населених пунктах де подивилися будинки культури, школи, медичні заклади; екскурсія містом Луцьком була присвячена ознайомленню з старими частинами і новобудовами; відвідали інтернат та будинок дитини; на третій день перебування взяли участь у Першотравневій демонстрації, побували у двох колгоспах та на підприємствах. . .”¹⁴.

За схожим сценарієм відбувався прийом волинян на Люблінщині: „... після облаштування волинської делегації в готелі проведено екскурсію до курортного містечка Наленчув, відвідання санаторію і зустріч з його працівниками; екскурсія до міста Казимезя і ознайомлення з його історичними пам’ятниками, зустріч з молоддю, представниками влади; екскурсія в місто Пулави і відвідання азоту. Другий день перебування волинської у Польщі присвячений екскурсії до Варшави. Третій та четверті дні заповнені наступними заходами: ознайомлення з містом Любліном, екскурсії в стару частину міста та на підприємства; зустріч з секретарем Воєводського комітету та жителями міста, екскурсії до Свиїдніка, Йозефова та Опола Люблінського з відвіданням цукрового заводу. . . зустріч з членами українських товариств Люблінщини. . .”¹⁵.

Звіти такого характеру обов’язково містилися в комплекті документів до кожної поїздки, як правило, вони складалися керівником групи котра виїздила за кордон, або тим, хто опікав групу прибувчих.

Новим у 1959 році стало те, що плани прикордонного обміну між областю і воєводством, поряд із збільшенням кількості делегацій і груп, передбачали чітку галузеву і тематичну спрямованість. Вже у цьому ж році співпраця здійснювалася за наступними напрямками: обмін

¹² *Ibid.*, s. 172–177.

¹³ APL, KW PZPR–WP, sygn. 51/VIII/19/t-15, s. 83–85.

¹⁴ APL, KW PZPR–WP, sygn. 51/VIII/19/t-4, s. 172–177.

¹⁵ APL, KW PZPR–WP, sygn. 51/VIII/19/t-15, s. 83–85.

партійними делегаціями і делегаціями активістів радянсько-польської дружби (5), делегаціями від підприємств (2), спеціалізованими групами працівників сільського господарства (5), молодіжними групами (6), мистецькими і творчими колективами, освітянами (2), а також професійними групами від різноманітних установ та організацій, наприклад, медиків, жіночих організацій і т. ін. — всього 6 груп¹⁶.

Крім того, починаючи з 1959 року, спостерігається система одночасного обміну спеціалізованими делегаціями, наприклад, медичні працівники Луцька відвідують Люблін у той час, як делегація медиків з Любліна перебуває на Волині¹⁷.

Масштаби прикордонних економічних зв'язків значно розширились в 60-ті роки ХХ століття. Включено до планів співробітництва і обміни у сфері спорту та туризму¹⁸, а з 1964 року налагоджено співпрацю у сфері інформації, вводиться практика обміну працівниками радіо, телебачення, журналістами¹⁹.

У практиці зв'язків журналістів утвердилося немало традиційних форм роботи, таких як щорічне спільне складання і узгодження планів співробітництва, систематичний обмін матеріалами, цілими газетними полосами, радіопередачами про політичне, економічне і культурне життя прикордонних регіонів, взаємний обмін групами журналістів з метою вивчення досвіду роботи редакції газети, телерадіокомітетів та ін.

Результатом згаданого співробітництва став той факт, що з 1964 року в обласній газеті „Радянська Волинь” і воєводському виданні „Sztandar Ludu” було впровадзено постійну рубрику „У наших сусідів”, котра вміщувала матеріали про політичні події, спільні міроприємства, культурне і наукове життя. При цьому використовувались різні форми подачі матеріалу: взаємне передрукування статей і матеріалів, тематичні сторінки, репортажі про спільні журналістські рейди і ін.²⁰.

Радіожурналісти Волині і Люблінщини випускають в ефір радіожурнал „Луцьк–Люблін”. За 10 років (з 1966 по 1975 роки) підготували 110 номерів згаданого радіожурналу.

В окремий період відбувається обмін і виробничими досягненнями між країнами сусідами, проходить він за такими основними напрямками:

¹⁶ APL, KW PZPR–WP, sygn. 51/VIII/19/t-2, s. 54–61.

¹⁷ *Ibidem*; por. APL, KW PZPR–WP, sygn. 51/VIII/19/t-3, s. 9–12, 45–47.

¹⁸ APL, KW PZPR–WP, sygn. 51/VIII/19/t-4, s. 6–7; APL, KW PZPR–WP, sygn. 51/VIII/19/t-5, s. 9–10.

¹⁹ APL, KW PZPR–WP, sygn. 51/VIII/19/t-5, s. 138–139.

²⁰ APL, KW PZPR–WP, sygn. 51/VIII/19/t-5, s. 5.

1) вивчення досвіду управління народним господарством, економічного стимулювання в промисловості, технічних напрямків підвищення продуктивності праці і покращення якості продукції; 2) передача передових методів праці, високоефективного використання технічних засобів і обладнання, економія матеріалів і сировини при спільному будівництві об'єктів, обмін провідними спеціалістами і передача досвіду роботи з найновітнішим технічним обладнанням; 3) обмін досвідом роботи підприємств, котрі вступили до кооперативних зв'язків; 4) виробничі взаємозв'язки і обмін досвідом між підприємствами побратимами (по галузях); 5) спеціалізований туризм, як засіб передачі позитивного виробничого досвіду у масовому масштабі.

Виходячи з прийнятної типології, прикордонні зв'язки 50–70 років видається можливим класифікувати наступним чином:

— за сферою суспільного життя — зв'язки політичні, економічні, ідеологічні, наукові, культурні;

— за носіями зв'язків — органи державної влади, громадські організації, трудові колективи, окремі громадяни;

— за територіально-регіональною ознакою — зв'язки між областями і воєводствами, районами і містами;

— за характером діяльності — зв'язки не виробничі (політично-масові, культурно освітні) і виробничі (економічно-виробничі, професійні);

— за характером інтересів — зв'язки громадські, колективні, індивідуальні;

— за ступенем організації — інституціоналізовані;

— за характером спілкування — зв'язки безпосередні (регіональні, прямі, контактні);

— за часовими характеристиками — зв'язки довготривалі, регулярні, постійні;

Звичайно, що масштаби і рівень здійснення прикордонних контактів між окремими регіонами в силу різних обставин не піддаються ототожненню. Становлення прикордонних зв'язків — це тривалий процес, який супроводжується подоланням труднощів суб'єктивного і об'єктивного характеру: різницею рівнів економічного і культурного розвитку, національних і релігійних розбіжностей і т. ін.

1975 рік можна вважати періодом найбільшого підйому у розвитку прикордонних контактів, це яскраво ілюструє „План прикордонного

обміну між Люблінським воєводством і Волинською областю на 1975 рік»²¹.

З року в рік розширюються зв'язки працівників торгівлі, сфери обслуговування та громадського харчування прикордонних регіонів. Проводиться обмін делегаціями і групами спеціалістів, спільно вирішують найважливіші питання розвитку згаданих галузей народного господарства.

В 70–80 роки минулого століття на ініціативу працівників згаданих галузей здійснюється взаємний обмін групами поварів, перукарів, модельєрів, інших спеціалістів, які безпосередньо приймають в роботі закладів громадського харчування та сфери обслуговування²².

Великий внесок у розвиток торгово-економічних і культурних зв'язків прикордонних регіонів у окреслений період вносять працівники транспорту: залізничного, автомобільного і річкового.

Великою різноманітністю вирізняються і форми прикордонного співробітництва між Волинню і Люблінщиною і всі галузі сільського господарства в період 70–80 років минулого століття. Це перш за все, постійний обмін делегаціями і групами спеціалістів з ціллю вивчення різноманітних питань, які складали взаємний інтерес, а саме: планування і організація виробництва, ефективне використання сільськогосподарської техніки, запровадження найновіших методів організації праці, досягнень науки і техніки, селекційна робота, а також взаємні консультації по підвищенню врожайності зернових культур, тваринництву, садівництву, селекції і городництву, організації птахоферм, агротехніці, вирощуванні технічних культур, механізації меліоративних робіт, боротьбі з епіфією ґрунтів та інших питаннях.

Прикордонне співробітництво в галузі сільського господарства носить планомірний характер і ведеться на науковій основі, з залученням науково дослідницьких закладів і організації²³.

Основні принципи співробітництва в галузі освіти, науки і культури закріплені в Дороворах про дружбу і взаємну допомогу, а також в цілій системі спеціальних договорів і угод, які уклалися з початку 60-х років на певні терміни (один-два роки чи п'ятирічки) в рамках Академії наук, міністерств, відомств, окремих вузів, культурно-освітніх закладів і т.д. Ці контакти активно реалізовувалися по лінії прикордонного співробітництва.

²¹ APL, KW PZPR–WP, sygn. 51/VIII/19/t-15, s. 6–8.

²² APL, KW PZPR–WP, sygn. 51/VIII/19/t-15, s. 10.

²³ APL, KW PZPR–WP, sygn. 51/VIII/19/t-5; sygn. 51/VIII/19/t-6; sygn. 51/VIII/19/t-8; sygn. 51/VIII/19/t-10; sygn. 51/VIII/19/t-15.

№	Назва делегації	Кількість		Термін перебування
		осіб	днів	
Спеціальні та партійні делегації				
1	Делегації для обміну досвідом роботи партійних організацій	4	4	Травень
2	Делегація економістів і спеціалістів буд.-ва промисловості	4	4	Червень
3	Делегація працівників транспорту і комунікацій для обміну досвідом	4	4	Квітень
4	Делегація адмінперсоналу для запозичення досвіду управління	4	4	Липень
5	Делегація сільськогосподарських працівників для запозичення досвіду роботи насадництва і земельного господарства	4	4	Червень
Автобуси дружби				
1	Група працівників моторизовано-механічної галузі	33	3	17–18 Квітня
2	Працівники швейної промисловості	33	3	22–24 Травня
3	Сільськогосподарські працівники	33	3	12–14.06.
4	Актив товариства ТПРД	33	3	19–21.06.
5	Делегація учнівської та студентської молоді	33	3	3–5.07.
6	Працівники преси	33	3	За узгодженням
7	Вчителі і працівники освіти	33	3	За узгодженням
8	Делегація будівельників	33	3	За узгодженням
Молодіжні делегації				
1	Виїзд делегації харперів на свято піонерів	33	1	Травень
2	Виїзд групи студентської молоді для участі у святі „День радянської молоді”	33	1	Червень
3	Виїзд молоді у студентські трудові табори	33	24	Липень
4	Виїзд харперів у піонерські табори Волині	33	24	Липень
Культурний обмін				
1	На „Дні Любліна” з Луцька делегація діячів культури та мистецтва	100	2	Травень
2	Гастролі на Волині ансамбля переможця фестивалю у Красніку	503	3	За узгодженням
3	Виїзд переможців конкурсу малюнку	25	1	За узгодженням
Спортивний обмін				
1	Обмін спортивними делегаціями: штангісти, футболісти, легкоатлети	104	2–4	За узгодженням

У галузі освіти співпраця здійснювалася за двома головними напрямками: по лінії взаємного ознайомлення з системою та методами навчання і виховання в шкільних і позшкільних закладах, а також в напрямку надання практичної допомоги в підготовці кадрів різноманітних спеціалістів і підвищення кваліфікації, спільного розроблення актуальних методів педагогіки, читання лекцій, проведення соціологічних досліджень²⁴.

Історія становлення і розвитку прикордонного співробітництва в галузі віщої школи розділяється на кіль етапів, кожен з яких має свої особливості, досягнення і недоліки.

Основними формами співробітництва на першому етапі, який охоплює період з 1945 року до кінця 50-ш років ХХ століття, були: обмін делегаціями з ціллю ознайомлення з організацією навчально-виховного процесу і надання допомоги в його налагодженні, направлення у вузи сусідніх країн підручників, методичної і наукової літератури.

Значні якісні зрешення в співробітництві між вищими учбовими закладами відбулися в 60-ті роки, на другому етапі його розвитку, коли почали укладатися договори про науково-технічне і культурне співробітництво.

В 70-ті роки минулого століття, на третьому етапі міжвузівської співпраці, відбулися нові позитивні зміни: збільшення кількості учбових закладів, котрі встановили безпосередні контакти — особливо педагогічні та галузеві; обмін студентами на безготівковій основі для проходження практики і стажування; направлення студентів на переддипломну практику; відрядження для збору матеріалів для написання дипломних робіт, кандидатських і докторських дисертації; розширення обміну аспірантами; направлення викладачів на курси по підвищенню кваліфікації; праця молоді в інтернаціональних студентських будівельних загонах²⁵. Як, приклад, Луцьке і Холмське педагогічні училища обмінюються провідними викладачами для читання лекцій, групами студентів практиків.

Вищі учбові заклади Волині та Люблінщини теж обмінюються викладачами для читання лекцій, надсилають підручники та монографії і т.ін.

Головні напрямки прикордонних наукових контактів характеризуються різноманітністю форм, а саме: обмін делегаціями наукових працівників з ціллю координації наукових досліджень по найважливіших про-

²⁴ APL, KW PZPR-WP, sygn. 51/VIII/19/t-3; sygn. 51/VIII/19/t-5; sygn. 51/VIII/19/t-7; sygn. 51/VIII/19/t-9.

²⁵ APL, KW PZPR-WP, sygn. 51/VIII/19/t-4; sygn. 51/VIII/19/t-15.

блемах; спільне проведення наукових сесій конференцій симпозіумів; взаємне рецензування робіт, командировання аспірантів; спільні роботи в лабораторіях, архівах, бібліотеках; обмін науковою літературою; проведення спільних досліджень та публікація їх результатів.

В багатолітній історії прикордонного співробітництва між Україною та Польщею, в радянську добу особливо наповненими і різноманітними за обсягами і формами культурного співробітництва були 70-ті роки, зокрема їх перша половина. В цей період участь у співпраці приймають уже не окремі особи, а цілі колективи, сотні українців і поляків. Договори про культурну співпрацю укладаються органами державної влади, закладами культури, суспільними організаціями і т.д.²⁶.

Найпоширеніша форма культурного співробітництва — це обмін делегаціями працівників культури і діячів мистецтва, професійними і самодіяльними художніми колективами з ціллю вивчення досвіду і безпосередньої участі в культурних процесах сусідніх країн. Такі контакти є дієвою школою підвищення художньої майстерності, сприяють взаємному розширенню репертуару професійних і художніх колективів, поглибленню пізнання культури і мистецтва сусідніх народів.

Як приклад згаданих контактів наведемо наступні факти з культурної співпраці Волині та Люблінщини.

У травні — червні 1975 року в Люблінському воєводстві проходять „Дні Волині”. В цей період сотні волинян — артистів, діячів культури та мистецтва, молоді, спортсменів та ветеранів Великої Вітчизняної війни побували на Люблінській землі, репрезентуючи українську культуру²⁷.

Театри Волині і Люблінщини включають до свого репертуару п'єси сусідів. Наприклад у плані засідань Відділу Культури Воєводської Ради Народової йдеться про репертуар театру Й. Остерви, який побудував свою програму значною мірою на творах українських драматургів. Допомогу у постановці п'єс надавали режисери з Луцького драматичного театру імені Тараса Шевченка²⁸. Тут же містилася вказівка культурним закладам Люблінщини: „З метою зближення споживачів культури, які є від театрального мистецтва, наказуємо: забезпечити проведення спектаклів класиків польської і української культури — трактувати це, як експеримент притлучення до культури сусіднього народу”²⁹.

²⁶ APL, WRN-WK, sygn. KL I — 13/70/71; APL, KW PZPR-WP, sygn. 51/VIII/19/t-9; sygn. 51/VIII/19/t-10; sygn. 51/VIII/19/t-15.

²⁷ APL, KW PZPR-WP, sygn. 51/VIII/19/t-15.

²⁸ APL, WRN-WK, sygn. KL I — 13/70/71, s. 23.

²⁹ APL, WRN-WK, sygn. KL I — 13/70/71, s. 23–26.

В прикордонних регіонах створюються особливо сприятливі умови для широких творчих контактів в сфері самодіяльного мистецтва. Розвитку таких контактів в значній мірі сприяє розгалужена сітка культурно-просвітницьких закладів — клубів, будинків і палаців культури, художніх студій. У 70-ті роки відбувається встановлення контактів між дрібними адміністративними одиницями області і воєводства, наприклад: Володимир–Волинським і Любомльськими районами Волинської області та Грубешовським і Холмським повітами Люблінського воєводства відповідно і т.д. [21, з. 96].

Однак, уже з другої половини 70-х років ХХ століття взаємні контакти між Волиню і Любліщиною ідуть різко на спад, на це було ряд причин об'єктивного характеру:

— у 1971 році в Польщі відбулася адміністративна реформа, після якої на території Люблінського воєводства постало три нових воєводства і більшість контактів з Волиню перебрало на себе Холмське воєводство;

— Люблінське воєводство укладає в другій половині 70-ш років ряд двосторонніх договорів про міжнародне культурне і наукове співробітництво з Угорщиною та Чехословаччиною, а у 1980 ще й з Брестською областю Білоруської РСР³⁰.

Дещо пожившали стосунки Волині з Люблінським воєводством у часи перебудови. В одному з листів направленому ТПРД у Варшаву та Київ читаємо: „... для нашого Товариства повинна бути розроблена різностороння програма співпраці і зустрічей з радянською стороною ... наша особлива зацікавленість пояснюється процесами перебудови в СРСР і ми б хотіли з цього приводу мати різносторонню інформацію, через обмін членами Товариства...”³¹. У цей період ТПРД дійсно стало не лише активістом, а й організатором прикордонних зв'язків між Волинською областю і Люблінським воєводством, перейнявши на себе і деякі функції, які раніше були прерогативою партійних органів (планування обміну, комплектування груп і делегацій). За його ж ініціативою комплектувалися бібліотеки радянськими і польськими виданнями, примірниками газет та журналів, тощо³².

Підбиваючи підсумки своєї роботи за 1983–1988 роки на черговому з'їзді ТПРД, корий проходив на початку 1989 року зазначалося, що звітний період став сприятливим часом для українсько-польської

³⁰ APL, KW PZPR–WP, sygn. 51/VIII/19/t-1, s. 1–15.

³¹ APL, KW PZPR–Wydział Ideologiczny [dalej: KW PZPR–WI], sygn. 100/XV/82, s. 4.

³² APL, KW PZPR–WI, sygn. 100/XV/82, s. 5–7.

співпраці з врахуванням тих політичних процесів, які відбуваються в СРСР.

„... Товариство проводило і надалі здійснюватиме роботу в світлі Декларації про співпрацю в сфері ідеології, культури та науки від 21 квітня 1987 року... , здійснюватиметься економічне співробітництво, зокрема між прикордонними регіонами Польщі і СРСР. Товариство за звітний період налагодило тісні зв'язки з п'ятьма молодіжними організаціями УРСР, зокрема Волинської області, і планує надалі розширити згадану співпрацю...”³³.

В інформаційному листі Відділу Культури і Мистецтва Люблінського воєводства міститься наступна інформація: „... Інформуємо, що воєводство зберігає сталі умови культурної співпраці з прикордонними регіонами СРСР — Волинською областю УРСР та Брестською областю БРСР...”³⁴.

Загалом же прикордонне співробітництво 50–80-х років ХХ століття між Україною та Польщею вирізняється різноманітністю форм, котрі в силу об'єктивних причин не могли бути здійснені в міждержавних планах, а саме: традиційні везпосередні контакти між спорідненими підприємствами, колгаспами, закладами науки, культури, освіти, видавництвами, редакціями газет та журналів, телерадіокомітетами; масові мітинги та зустрічі на кордоні з приводу знаменних дат в житті сусідніх народів, в яких одночасно приймають участь тисячі громадян; інтенсивний прикордонний туристичний обмін, спортивні змагання, приватні поїздки до родичів та знайомих; обмін групами молоді, піонерів, школярів і т.ін.

Вивчення українсько-полього прикордонного співробітництва має важливе політичне, суспільно-практичне і наукове значення. Стосовно першого визначення (політичного), такі стосунки дають можливість прискорювати реалізацію на прикладі найбільш вагомих обопільних політико-стратегічних намірів (в радянський період — збереження комплексних програм соціалістичної економічної демократичних засад у міжнародних відносинах, якнайшвидше входження в Європу, тощо).

Суспільно-практичне значення підтверджене усім попереднім позитивним досвідом спілкування: традиційні безпосередні контакти між культурно-освітніми установами і організаціями, спорідненими трудовими колективами; спільне відзначення знаменних дат в житті сусідніх на-

³³ APL, KW PZPR–WI, sygn. 100/XV/83, s. 1–13.

³⁴ APL, KW PZPR–WI, sygn. 100/XV/67, s. 64–202; APL, WRN–WK, sygn. KL. 396, s. 35–37.

родів; інтенсивний прикордонний туристичний обмін, приватні поїздки — все це, що отримало значний розвиток у 50–80-ті роки минулого століття, в сучасних умовах відтворюється на новій демократичній основі, успішно долаючи падаючі прикордонним контактам більшої результативності, зокрема в економічній сфері (євро регіон „Буг”).

З наукової точки зору, висвітлення стану перспектив українсько-польського прикордонного співробітництва повинно передбачати не лише констатацію набутого позитивного досвіду, але й глибокий аналіз усього комплексу взаємних політичних, господарських і культурних стосунків на регіональному рівні. Це дасть можливість успішніше долати всі складнощі двостороннього українсько-польського співробітництва.